

Ahdî-i Bağdâdî'nin Yayımlanmamış Şiirleri III (ö. 1002/1593-94)

Hasan GÜLTEKİN*

Özet

Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ adlı tezkiresi ile bilinen aynı zamanda şiirleri de bulunan 16. asrın tanınmış şair ve yazarlarından. Asıl adı Gelibolulu Âlî ve Beyanî'ye göre Ahmed, Âşık Çelebi ve Riyazî'ye göre Mehdi'dir. Ahdî kendi tezkiresinde adını Ahdî ibnü Şemsî-i Bağdâdî olarak kaydetmiştir. Bağdatlı olan Ahdî'nin doğum tarihine dair herhangi bir kayıt yoktur. Tezkiresi'nin sebab-i te'lif kısmında verdiği bilgiye göre Hüsrev adlı şair arkadaşı ile Anadolu'ya gitmeye karar vermiş, bir süre Anadolu'nun çeşitli yerlerini gezdikten sonra İstanbul'a gelmiştir. Ahdî, güzel sözlerle övdüğü İstanbul'da uzun süre kalmış ve bu süre içinde dönemin ünlü şairleri, âlimleri, sanatkârları ve devlet büyükleri ile tanışıp sohbetlerine katılmıştır. İstanbul'dan ayrılmaya karar verdiğinde tanıştığı ve görüştüğü şair, âlim, sanatkâr ve devlet adamlarının biyografilerini içeren bir tezkire kaleme almak fikri aklına gelmiştir. Eserini yazmış ve Şehzade Selim'e Kütahya'da sunduktan sonra da Bağdat'a geri dönmüş, uzun bir süre burada yaşadıkten sonra vefat etmiştir. Ahdî'nin elimizde bulunan şiirleri onun Türk diline hâkim olduğu kadar Farsçaya da hâkim olduğunu, bu dili kullanarak da zorlanmadan şiir yazabildiğini gösterir. Mürettep bir divanı olup olmadığı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmaktadır ve kütüphanelerde de divan nüshasına henüz rastlanmamıştır fakat bir divançe oluşturacak kadar şiiri değişik yazmalarda yer almaktadır. Şiirlerinin bir kısmı da kendi tezkiresinde bulunmaktadır. Ayrıca Hasibe Mazioğlu ve Zülfü Güler, değişik yazmalarda Ahdî'ye ait buldukları şiirleri yayımlamışlardır. Bu makale ile biz de Mecmû'a-i Nezâ'ir adlı elyazması bir nazire mecmuasında bulunan ve Ahdî'nin nazire olarak yazdığı on sekiz gazelini bilim âleminde duyuruyoruz.

Anahtar Kelimeler: Ahdî, Gülşen-i Şu'arâ, tezkire, Mecmû'a-i Nezâ'ir, nazîre, elyazması, divân, divânçe.

The Unpublished Poems of Ahdî-i Baghdadi (d. 1002/1593-94)

Abstract

Ahdî known for his biographical book called Gülşen-i Şuara. He is a 16th century poet and author. According to sources the real name is Ahmed or Mehdi. Ahdî has recorded his name in their work Gülşen-i Şuara as Ahdî ibnü Şemsî-i Baghdadi. He is from Baghdad and there is no record of Ahdî's birthday. According to the information given in Gülşen-i Şuara he decided to go to Anatolia with his poet friend Hüsrev and has arrived in Istanbul for a while after visiting various parts of Anatolia. Ahdî liked Istanbul very much and in which remained a long time. During this time he met with the famous poet and scholar and statesmen and artists in Istanbul. Then when he decided to return to Baghdad he thought of writing a biographical book about Turkish poets. He wrote his work Gülşen-i Şuara and presented it Prince Selim II in Kütahya and then he returned to Baghdad and then died after living here for a long time. Ahdî's poems that we have indicates that he knows the Turkish language very well. There is no information about whether Divanin the sources and also a copy of his Divan has not yet been found in libraries but there is enough his poem that located in different manuscripts to create Divance. There are also a part of his poems in his work Gülşen-i Şuara. In addition Hasibe Mazioğlu and Zülfü Güler also previously published Ahdî's another poems that located in different manuscripts. In this article I also have published

* Doç. Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı A.B.D, Aydın, hgultekin@adu.edu.tr

eighteen Ahdî's poem that his this poems is nazire that these nazires are situaed in the Mecmua-i Nezayir that is a manuscript.

Keywords: Ahdî, Gülşen-i Şu'ara, biographical book, Mecmua-i Nezayir, nazire, manuscript, divan (book of poetry), divançe (small book of poetry)

Giriş¹

Ahdî (ö.1002/1593-94), *Gülşen-i Şu'arâ* adlı tezkiresi ile bilinen aynı zamanda şiiirleri de bulunan 16. asrın tanınmış şair ve yazarlarındandır. Asıl adı Gelibolulu Âlî ve Beyanî'ye göre *Ahmed*, Âşık Çelebi ve Riyazî'ye göre *Mehdî*'dir. Ahdî kendi tezkiresinde adını *Ahdî ibnü Şemsi-i Bağdâdî* olarak kaydetmiştir². Bağdatlı olan Ahdî'nin doğum tarihine dair herhangi bir kayıt yoktur. Tezkiresi'nin sebeb-i te'lîf kısmında verdiği bilgiye göre 960/1552-53 yılında bir muamma ile adının *Hüsrev* olduğunu belirttiği şair arkadaşı ile Anadolu'ya gitmeye karar vermiş³ ve bir süre Anadolu'nun çeşitli yerlerini gezdikten⁴ sonra arkadaşı şair Hüsrev, Ahdî'nin yanından ayrıldığı için tek başına⁵ İstanbul'a gelmiştir⁶. Ahdî,

¹ Makalenin başlığına III rakamını eklememizin sebebi, Ahdî'nin yayımlanmayan şiiirleri ile ilgili daha önce iki makalenin yayımlanmış olmasıdır. Diğer iki makale için bk. Mazıoğlu, 1981; Güler, 1994.

² ... bu bende-i fakîr-dervîş ve efgende-i hakîr-i dil-rîş ve çâker-i sâhib-devletân-ı dür-endîş ve mülâzım-ı hânkâh-sâlikân-ı nîk-nîş ve ser-geşte-i her-vâdî *Ahdî ibnü Şemsi-i Bağdâdî ...*" (Solmaz, 2005:85). Ayrıca Gibb de adının *Ahmed bin Şemsi* olduğunu yazmıştır. Bk. Gibb, 1999:III-IV:18.

³ ... hicret-i Nebevî'nün sene sittîn ve tis'a-mi'esinde azm-i diyâr-ı Rûm ... kılup bir yâr-i zarîf ve bir şâir-i latîf ile ki mahlas-ı şerîfî remz ü îmâ ve terkîb-i mu'ammâ ile bu matla'dan serv-i sehî gibi neşv ü nemâ bulup sâye-güster ve kebk-i hîrâmân gibi cilveger olmuştur. Mu'ammâ be-ism-i *Hüsrev*:

Çeşm-i giryânda hayâl-i kadûn ey serv-i revân

Serv bitmiş arasında cû misâlidür hemân refik-i şefik olup (Solmaz, 2005:85-86).

Ayrıca Ahdî'nin Şehzade Selim'e hitaben yazdığı *Gülşen-i Şu'arâ*'da bulunan 5 beyitli manzumenin son beytine Zülfü Güler'in yayımladığı makalede Nişânî mahlası ile şiiirler yazan Nişancı Celalzâde Mustafa Çelebi için yazdığı 35 beyitli kasidesinin 32. beyti aynı olup Rum'a gelmesinin sebebi olarak Şehzade Selim'i ve Nişancı Celalzâde Mustafa'yı göstermektedir ki iki farklı şahıs için yazıldığı görülen bu beyitler çelişkili bir durumu ortaya çıkarmaktadır:

Rûm'a ihsânun getürmüşdür Acem'den Ahdî'yi

Yohsa ol âvâren n'eylerdi idüp bunda mekân (Solmaz, 2005:89; Güler, 1994:118).

⁴ ... her sûya su gibi revâne ve her yana yelmekden gird-bâd-ı bî-ser ü sâmana dönüp râh-ı pür-hatarda enîs ve gûşe-i hazarda hem-celis olup menzil-be-menzil gâh rind ü zâhid ile gâh şem' ü şâhid ile gâh pîr ü cevân ile ve gâh dervîş ü sultân ile hem-dem ü mahrem geçinüp seyr ü sülûk ve temâşâ-yı diyâr-ı her-mülûk kılup mülâzemet-i erbâb-ı mihr ü vefâ ve hidmet-i ashâb-ı sıdk- u safâya sıdk ile ikdâm eyleyüp makdem-i şerîflerine yüz sürüp defâ'atle mukadder olan mülâkât-ı ferruh-sa'ât müyesser oldukda her birinün hâk-i pâ-yi sa'âdet-bahşlarından ve esnâ-yı musâhabetde kelîmât-ı dil-keşlerinden mesrûr olup murâdât-ı dünyevî ve istid'âdât-ı uhrevî tahsîl ü tekmîl iderken ... (Solmaz, 2005:86).

⁵ ... nâ-gâh gerdiş-i devr-i gaddâr ve âyîn-i çarh-ı sitemkâr ber-karâr olmayup ol enîs-i cândan ve mûnis-i revândan a'nî ol yâr-i dirînden ve ol şâ'ir-i sihr-âferînden beni dür u mehcûr ve mihnet-i firkat ile rencûr kılıcak, beyt:

Budur devr-i zamânun ittîfâkı

K'olur her visâlün bir firâkı

vâdî-i hayret ve sahrâ-yı firkatde bıragup üftân u hîzân mânend-i gerd-i nâ-tüvân be-tarîk-i müsâferet ve sâlik-i râh-ı seyâhat olup... (Solmaz, 2005:86).

⁶ ... pâ-yi taht-ı Sultân-ı kişver-sitân ü Dârü's-saltanat'a dârâ-yı leşker-keş-i İrân u Turân ve şâhenşâh-ı gîfî-penâh dergâhına ya'nî Konstantiniyye'ye gelüp gördüm ki... (Solmaz, 2005:86-87).

güzel sözlerle övdüğü İstanbul'da uzun süre kalmış¹ ve bu süre içinde dönemin ünlü şairleri, âlimleri, sanatkârları ve devlet büyükleri ile tanışıp sohbetlerine katılmış, Türkçeyi iyice öğrenmek için gayret etmiş, atasözleri ezberlemiş ve Türkçe şiir söylemede ustalaşmıştır². İstanbul'dan başka çeşitli nedenlerle Adana'da, Konya'da, Edirne'de ve Bursa'da bulunmuştur³.

971/1563-64 yılında İstanbul'dan ayrılmaya karar verdiğinde tanıştığı ve görüştüğü şair, âlim, sanatkâr ve devlet adamlarının biyografilerini içeren bir tezkire kaleme almak fikri aklına gelmiştir⁴. Tezkiresini kadar sürede kaleme aldığına dair kesin bilgiler yoktur fakat eserini Şehzade Selim'e sunmadan Bağdat'a dönmesi mümkün olmayacağına göre bu tarih, eserini yazmaya başladığı tarih olmalıdır⁵. Eserini Şehzade Selim'e Kütahya'da sunduktan⁶ sonra da (Solmaz, 2005:4) Bağdat'a geri dönmüş, uzun bir süre burada yaşadıkdan sonra 1002/1593-94 yılında vefat etmiştir.

Bağdat'ın Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına yeni girdiği zamana rastlayan dönem yani Ahdî'nin İstanbul'a gelmeden önceki ve İstanbul'dan döndükten sonraki Bağdat yılları hakkında hemen hiç bilgi bulunmamaktadır.

¹ ... bir câ-yı şerîf ü me'vâ-yı lâtif ki âb u havâsı hûb ve her cânibde mesîresi mergûb ve ol mekân-ı pür-eşvâk-ı dil-cû cevânân-ı mâh-rüyân ile bir haddede memlûdur ki esvâk u çârsûsından geçilmez. Niteki dil-rübâları vasfında şâir-i hoş-edâ bir matla'-ı garrâ buyurmuşdur ki vird-i zebân-ı âşikân-ı şeydâdur. Bâkî fermâyed:

Dil-rübâlarla 'aceb kesreti var her yolun
Geçemez hûblarından gönül İstanbul'un

el-hak ta'rîfden müberrâ ve tasvîfden mu'arrâdur ... içinde fuzalâ-yı zevi'l-istihrâc ve şu'arâ-yı nâzük-mizâc şöyle çok ki farazan eger ta'rîf ü tasvîf olursa binde birin ... bir zerre ıyân edemez ... Müddet-i medîd ve 'ahd-i ba'id bu bende-i müsâfir şehri-i mezbûrda mücâvir olup... (Solmaz, 2005:87).

² ... rûz u şeb hidmet-i ulemâ-yı izâm ve mülâkât-ı ümerâ-yı kirâm ve mülâzemet-i şu'arâ-yı nîk-nâm ve tûtîyân-ı şekkeristân-ı fesâhat ve andelibân-ı gülîstân-ı belâgatler ile gâh muşâ'are ve gâh müzâkere idüp elfâz-ı ferah-efzâlarından ve edâ-yı hoş-nevâlarından ve gül gibi kelîmât-ı safâ-bahşlarından ve mül gibi ebyât-ı bî-gışşlarından bahş alup ve her birinün sohbet-i hâsın fırsat u ganîmet bilüp cân u dilden mâ'il ü râgîb olup el-hâsıl tâlib-i hidmet ve bende-i ehl-i ma'rîfet geçinüp zebân-ı Türkî'de müdâvemet gösterüp bir mikdâr durûb-ı emsâlün zabtına taklîd kılup fûnûn-ı şî'rde ferîd olup ... (Solmaz, 2005:88).

³ Ahdî hakkında en detaylı bilgileri biyografik kaynaklarla ve *Gülşen-i Şu'arâ* adlı eserindeki bilgilerle karşılaştırmalı olarak veren Ömer Faruk Akün'ün makalesidir. Bk. Akün, 1988:I:509-514.

⁴ ... ol vilâyete azîmet kıldukda hâtır-ı pür-futûra bu lâyih u fâyh oldı ki selâtîn-i izâmun ve ulemâ-yı fihâmun ve sâhib-i devletân-ı hûb-cemâlün ve 'ayş u nûş itdügüm şu'arâ-yı şîrîn-makâlün ve hidmetlerine irişüp sohbetlerinden müstefîd olan kimesnelerden evsâf-ı hamîdesin gûş kıldugum fusahâ-yı nîkû-hısâlün memhâ-emken tettebbu'-ı ahvâl idüp dört ravza tarîki ile alâ-kadri't-tâka bu bir nice perîşân evrâka cem' kılup *Tezkire-i Erbâb-ı Vefâ a'nî Gülşen-i Şu'arâ* diyü nâm virildi (Solmaz, 2005:88-89).

⁵ ... sene ihdâ ve seb'in ve tis'a-mi'edür hubbû'l-vatan mine'l-îmân (Vatan sevgisi imandandır) fehvâsınca mihr-i vatan-ı aslî gönülde gün gibi ıyân olup ve Burc-ı evliyâ'da âsûde olan meşâyih-i kirâmun âsitân-ı felek-âşiyânlarına nigerân olup ... gitmege niyet ve ol vilâyete azîmet kıldukda ... (Solmaz, 2005:88).

Ahdî'nin Bağdat'a geri dönmeye niyet ettiği yıl yani 971 yılı aynı zamanda ebced hesabıyla Tezkiresi'nin adı olan *Gülşen-i Şu'arâ*'yı da vermektedir:

Eyleyüp cem' bir yire 'Ahdî
Didi târîh *Gülşen-i Şu'arâ* (Solmaz, 2005:91).

⁶ Cem' idüp erbâb-ı nazmı itdüm ol sultâna arz
Âdet olmuştur sunar bende şeh-i devrâna arz (Solmaz, 2005:90).

Ahdî'nin babası Şemsî-i Bağdâdî¹, kardeşleri Rızayî (ö.963/1555-56)² ve Muradî-i Bağdâdî³, amcası Hüseyinî-i Bağdâdî (ö.985/1577-78)⁴ ile onun oğlu Rindî-i Bağdâdî (ö.993/1585)⁵ ve akrabalarından Hürremî-i Bağdâdî⁶ ve Zühdî⁷ de şairdirler. Ailesindeki pek çok kişinin şair olması, onun kültürlü bir çevrede yetiştiğini gösterir.

Hasan Çelebi, Âşık Çelebi, Riyâzî, Beyânî, Kafzâde Fâizî tezkirelerinde ve Âlî'nin Kühnü'l-Ahbâr'ının şairler kısmında Ahdî de bir şair ve tezkire yazarı olarak ele alınmıştır. Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi, Ahdî'nin Bağdat'ın tanınmış şairlerinden olduğunu yazarlar (Mazıoğlu,1978-1979). Riyâzî, babası Birgili Mustafa Efendi'nin Bağdat kadısı olduğu dönemde (988-1581'de Bağdat'a tayin edildi) Ahdî ile Bağdat'ta görüştiklerini söylediğine ve Gelibolulu Âlî'nin de 994/1585-86'da Bağdat hazine defterdarlığı sırasında Ahdî'nin kendisine kaside veya tarih şeklinde bir manzume sunduğunu yazdığına göre Ahdî hakkında en doğru bilgileri de onlar vermiş olmalıdır. Hatta Riyâzî'nin Bağdat kadısı olan babasına Ahdî'nin de bir kaside sunduğunu yine Riyâzî Tezkiresi'nden öğreniyoruz (Akün, 1988:I:511).

Ahdî'nin elimizde bulunan şiirleri onun Türk diline hâkim olduğu kadar Farsçaya da hâkim olduğunu, bu dili kullanarak da zorlanmadan şiir yazabildiğini gösterir. Ayrıca Türkçe şiirlerde aruzu kolayca uygulamış, konuşma dili ve deyimleri kullanarak şiirlerini daha renkli ve canlı bir hâle getirmiştir. Ahdî, şiir dilinde Türkçe anlatıma ağırlık vermiştir. Gazellerinde yaşam sevinci ve canlılık hakimdir. Kolay ve rahat bir söyleyişi vardır ve söz oyunları kullanarak anlatımına canlılık kazandırmıştır (Mazıoğlu, 1981:100).

¹ Ahdî, Tezkiresinde babasına da bir başlık ayırmış ve ehl-i ilm zümresinden olduğunu dönemin padişahı için mesnevi nazım şekliyle üç kitap yazdığını, Farsça kasideler söyleyip âşıkâne tarzda gazellerinin bulunduğu bir divan tertip ettiğini yazmıştır. Bk. Solmaz, 2005:364.

² Ahdî, Tezkiresinde büyük kardeşine de bir başlık ayırmış ve şiir yazmaya meyilli olduğu için zamanın şairler ve yazarları ile görüşüp tanışmak için Bağdat'tan ayrıldığını, ticaretle ve sanatla uğraştığını ve 963 yılında vefat ettiğini söylüyor. Ayrıca güzel yüzlü, temiz kalpli, hoş sohbet biri olduğunu muammayı ve muamma çözmeyi sevdiğini, Türkçe ve Farsça gazelleri olduğunu belirtiyor. Bk. Solmaz, 2005:331.

³ Ahdî, Tezkiresinde küçük kardeşine de bir başlık ayırmış ve ulûm-ı zâhire elde etmeye çalıştığını, Kur'an hafızı olduğunu ve tecvid kaidelerini çok iyi bildiğini, hazin bir sesle gazeller okuduğunu, şairliğinin de iyi olduğunu söyleyip 970/1562-63 tarihinde gurbetten kendisine gönderdiği bir mektupta bulunan gazelinin de eşsiz olduğunu belirtmiş ve bu gazeli Tezkiresine almıştır. Bk. Solmaz, 2005:544-45.

⁴ Ahdî, Tezkiresinde amcasına da bir başlık ayırmış ve zamanının çoğunu yolculukla geçirdiğini, aşk ve muhabbet sevdası ile dervişlik yolunda mecnun olduğunu, güzellerin vasıflarını anlattığı Farsça ve Türkçe şiirler yazdığını söyleyip 985/1577-78'te Kerbelâ'da defn edildiğini belirtmiştir. Bk. Solmaz, 2005:270.

⁵ Ahdî, Tezkiresinde amcasının oğluna da bir başlık ayırmış ve şiirlerinin gayette güzel olduğunu ve herkes tarafından beğenildiğini, divan sahibi olduğunu, kaside ve muammada usta olduğunu söyleyip Türkçe gazel, beyt ve rûbaisinden örnek vermiştir. Ayrıca muhabbet-i cevân ile zamanını geçirdiğini temiz kalpli ve rind ü laübali bir kişiliği olduğunu ve 993//1585'te vefat ettiğini belirtmiştir. Bk. Solmaz, 2005:332-334.

⁶ Ahdî, Tezkiresinde akrabalarından Hürremî'ye de başlık ayırmış ve iyi bir şair olarak Bağdat'ta tanındığını, Acem şairlerinin divanlarını okuyup kendini yetiştirdiğini ve özellikle Fuzulî'nin manzum ve mensur eserlerini ezberlediğini ve dilinden hiç düşürmediğini, meclislerde okuyarak şöhret bulduğunu söyleyip Türkçe ve Farsça şiirleri olduğunu da belirterek matlalarından örnek vermiştir. Bk. Solmaz, 2005:281.

⁷ Ahdî Tezkiresinde Rindî başlığında Rindî'nin oğlu olan Zühdî'nin babasının ölümüne tarih kıtası söylediğini belirterek Tezkire'sinde bu tarihi de vermiştir. Bk. Solmaz, 2005:344. Ayrıca Zühdî'nin yazdığı Şâmî dilber ile ilgili naziresi de *Mecmû'a-i Nezâyir*'de bulunmaktadır.

Mecmû'a-i Nezâyir adlı mecmuada bulunan Ahdî'nin nazirelerinden bazıları Gelibolulu Âlî'nin "şütür-gürbe şiir söylemede ser-âmed idi" şeklindeki tespitine uygun düşecek seviyededir. Bu nazirelerden anlaşıldığı kadarıyla bir gurup şair kendi aralarında müstehcen içerikli nazireler yazarak eğlenmektedir. Bu şiirlerin genel muhtevasını genç ve yakışıklı bir kaç delikanlıya duyulan ilgi dolayısıyla ortaya çıkan dedikodular ve müstehcen atışmalardır¹. Ahdî'nin nazire yazdığı şairlerin adlarını Hasibe Mazıoğlu makalesinde beyitleriyle tespit etmiş ayrıca Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı* adlı yayınında Ahdî'nin nazire yazdığı şairlerin adlarını vermiştir. Bu şairler: Âşık Çelebi, Rumelili Arifi, Arifi Fethullah, Bâkî, Emrî, Fevrî, Gamî, Firdevsî, Gıyâsî, Harîmî Beg, Mecdî, Muhîtî, Murâdî-i Acemî, Nâmî-i Mardînî, Nihânî, Durak Çelebi, Sâni, Sa'yî, Tarîkî, Vuslatî, Vâhî, Ziyetî (Mazıoğlu, 1981), Nişânî Bey, Abdülgani Efendi, Pir Mehmed (Azmi) Efendi, Germî Bey, Fikrî Bey, Keşfi Bey, Ümidî, Behiştî, Ref'î Çelebi, Sehabî-i Acem, Sâmi, Şevkî Çelebi, Tarzî, Ârif Çelebi, Edirneli İzârî, Gınaî, Kelamî, Lem'î, Mecdî, Muhîtî Efendi, Misalî, Üsküplü Valihî'dir (Solmaz, 2005:6). Ahdî bu nazirelerinde, bilinen mazmunları Türkçe kafiye verediflerle açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya koymuştur. Bu sayede canlı, renkli ve etkili bir söyleyiş yakalamıştır.

Ahdî'nin nazire yazdığı şairlerin başında ise Fuzulî gelmektedir². Sayı bakımından en çok nazireyi Fuzulî'ye yazmış olması ondan ne kadar çok etkilendiğini göstermekle birlikte şiirlerinde Fuzulî'nin etkisi de açık bir şekilde görülmektedir. Bu etkiler, Fuzulî'nin mazmunlarına yakın mazmunlar kullanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ahdî'nin:

Kâmetüm ger ham iderse n'ola her dem bir belâ
Ehl-i dil eyler tevâzû' râst gelse âşinâ

beytindeki mazmun, Fuzulî'nin:

Olur kaddüm dü-tâ 'aşkuñ yolında bir belâ görgeç
Tarîk ehline 'âdetdür tevâzû' âşinâ görgeç

beytindeki mazmunun aynısıdır.

Yine Ahdî'nin:

Cennet içre kişiye çünki 'azâb olmaz imiş
'Ahdî'ye cennet-i küyünđa nedür bunca 'azâb

beyti de Fuzulî'nin:

Kesmedi menden ser-i küyünđa âzârın rakîb
İy Fuzulî nişe cennet içre yoh dirler 'azâb

beytini hatırlatır ki bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Ahdî'nin 6 şiirle en çok nazire yazdığı ikinci sıradaki şair ise Nişânî mahlaslı Nişancı Celalzâde Mustafa Çelebi olup onun takipçisi ve hayranı olduğunu ona yazdığı medhiyelerinden³ ve aşağıda verilen 6. nazirenin 6. beytindeki ifadelerinden anlıyoruz:

Pey-rev-i nazm-ı Nişânî sen bu şi'r-i hâs ile
Semte gir şimden gerü 'Ahdî yüri inşâya düş

Ahdî'yi meşhur eden *Gülşen-i Şu'arâ* şöhreti ile bilinen *Tezkire-i Erbâb-ı Safâ a'nî Gülşen-i Şu'arâ* adlı şairler tezkiresidir¹. Tertipli bir divanı olup olmadığı hakkında kaynaklarda bilgi

¹*Mecmû'a-i Nezâyir*'deki bu çerçevede yazılmış manzumelerde geçen ve dilber olarak sıfatlandırılan kişilerin adları: Şâmî, Kaya, Yalabık, Nâşî ve Fethî olup, Şâmî için 151, Kaya için 56, Yalabık için 27, Nâşî için 19, Fethî için de 18 nazire yazılmıştır. Ahdî de aşağıda verilen 15. ve 18. numaralı nazireleri bu dilberlerden Şâmî ve Kaya için yazmıştır.

² Akrabalarından Hürremî de Fuzulî'nin manzum mensur bütün eserlerini ve şiirlerini ezberleyip meclislerde okuyan bir şairdir.

³ Adı geçen medhiyeler için bk.Güler, 1994.

bulunmaktadır ve kütüphanelerde de divan nüshasına henüz rastlanmamıştır fakat bir divançe oluşturacak kadar şiiri değişik yazmalarda yer almaktadır. Şiirlerinin bir kısmı da kendi tezkiresinde bulunmaktadır. Ayrıca Hasibe Mazıoğlu, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Kütüphanesindeki bir yazmada bulunduğu Ahdî'nin şiirleri ile Tezkiresi'nde bulunan şiirlerini topluca yayımlamış (Mazıoğlu, 1981) daha sonra da Zülfü Güler, Ahdî'ye ait iki kaside, bir gazel ve üç Farsça beyti Ahdî bibliyografyasıyla birlikte bilim âlemine duyurmuştur (Güler 1994).

Bu makale ile biz de *Mecmû'a-i Nezâyir* (Gültekin, 2000) adlı tertipleymi ve tertiplendiği yıl bilinmeyen bir nazire mecmuasında bulunan ve Ahdî'nin nazire olarak yazdığı 18 gazelini bilim âlemine duyurmuş oluyoruz. Ahdî, Tezkiresinde nazire yazdığı şairleri belirtmiş olmasına rağmen *Mecmû'a-i Nezâyir*'de bulunan çoğu şiirinin Tezkiresinde bulunmaması nedeniyle kime nazire olduğu Mecmua'nın tertipleyeninin de zemin şiir ve nazire yazılanlar diye ayırım yapmaması nedeniyle belirlenememektedir.

Aşağıda *Mecmû'a-i Nezâyir* adlı nazire mecmuasında bulunan Ahdî'ye ait nazire gazeller tam transkripsiyon yapılarak verilmiştir:

- I.²
- 1 *mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün*
Ço servi gönül eyle kad-i yâri temâşâ
Küyunda idem gibi bugün yâri temâşâ
- 2 Ey müdde'î öldür bulup ağıyarı derinde
Olsun segine tu'ûme yire yâri temâşâ
- 3 Şandı cigeri pâresidür Kays-ı hâzînün
Leylî idicek lâle-i kuhsârı temâşâ
- 4 Seng-i gamile gök gök olan şinemi seyr it
Neylersin idüp şâhn-ı çemenzârı temâşâ
- 5 Vaşf-ı ruhuñı halka kıllur gün gibi eş'âr
'Ahdî'nün olursa n'ola eş'ârı temâşâ
- II.
- 1 *fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün*
'Arz-ı dîzâr itse çıkısa çapudan dil-ber şabâh
Matla'ından mihr-i enver şan tulû' eyley şabâh
- 2 Açılup gülse sehergeh n'ola ol beste-dehân
Gonçe-i nev-reste çünkim açılur ekşer şabâh

¹ Süleyman Solmaz, Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâ* adlı Tezkiresi hakkında 1996 yılında Doktora Tezi hazırlamış daha sonra 2005 yılında bu tez Atatürk Kültür Merkezi tarafından basılmıştır. Bk. Solmaz, 1996; Solmaz, 2005.

² Ahdî'nin Tezkiresi'nde bu gazelin sadece birinci beyti bulunmaktadır ve beytin birinci mısraı farklıdır.

Seyrümde dün itdüm gül ü gülzârı temâşâ
Küyunda idem gibi bugün yâri temâşâ

Ahdî, Tezkiresi'nde bu beyti Sofyalı Vuslatî'nin beytine nazire olarak yazdığını belirtmiştir. Bk. Solmaz, 2005:577-78. *Mecmû'a-i Nezâyir*'de ise Vuslatî'nin bu redifli naziresi bulunmamaktadır. Ayrıca bu gazele Ahdî'nin kardeşi Muradî ve akrabası Rindî de birer nazire yazmışlardır.

- 3 Zülf ü hatt u rüyunı görmek murādumdur benüm
Hüb olur Qurʿān tilāvet eylemek dirler sabāh
- 4 Āfitābum şaʿşāʿa şanma görinen şāh-ı rüz
Hindî-i şām üstine çekmiş durur hançer sabāh
- 5 Māh-rūlar gördi rüyun utanup büzildiler
Gün yanında hiç yüz ağardımaz ahter sabāh
- 6 Beñzi bozğun kendüden geçmiş zaʿif ü haste-hāl
Gün yüzüne ʿāşık olmuş ʿAhdîveş beñzer sabāh
- III.**
- 1 *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*
Süretinden zehr akar dirse n'ola ağıyar telh
Saņa düşmez ey şeker-leb eylemek güftār telh
- 2 Bezmümüze gelse gözde ekşi süretgösterür
Şüfî eyler ʿıyşumuz ol vechile her-bār telh
- 3 Fatlu tatlu öğme vāʿiz Selsebil ü Kevşer'i
Şır ü şekker olsa olur ol baņa bî-yār telh
- 4 Hicr-i laʿlünle hatundan telh-kām olsam n'ola
Aşşam irişse olur çün kām-ı rüzedār telh
- 5 Leblerün emsem disem bî-hadd baņa düşnām ider
Hüb olur ʿAhdî bilür olursa mey bisyār telh
- IV.**
- 1 *feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*
Lāle-hadler ruhuņa reşk-i gülistān dirler
Vār bülbüllerün ey gönçe hezārān dirler
- 2 Yiridür nāmuñı dîbāce-i nazma yazsam
Saņa çün adile ser-defter-i hūbān dirler
- 3 Nesh kıldı hat-ı Yāqūt'ı hatun kilik-i każā
Yazmamış böyle muhakkaķ hat-ı reyhān dirler
- 4 Hızr olup laʿlünle gelse beni irgürse n'ola
Hattunā rāh-ber-i çeşme-i hayvān dirler
- 5 Kullarun hayline kul olsa n'ola ʿAhdî şehā
İşigün bendelerin ʿāleme sultān dirler
- V.**¹
- 1 *fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*
Naķd-i eşküm bezl itdüm olmadı cānān şikār
Aķça ile gerçi kim dirler olur hūbān şikār

¹Bu gazel Hasibe Mazioğlu'nun makalesinde de vardır.

- 2 Fursat el virmişken avla ol gözi şehbâzi var
Şanma kim girür ele ağun gibi her ân şikâr
- 3 Ayırup benden çeker tenhâya dildârırağib
Hey meded itmek diler imânumı şeytân şikâr
- 4 Pây öpsen būs ider fitrâke bulur dest-res
Şehsüvârum şevğden itse n’ola cevlan şikâr
- 5 Bir kez açsa ol kaşı yānuñ Őuğâb-1 tiri per
Murğ-1 dil gibi (ider) ŐAhdî hezârân-cân şikâr
- VI.**
- 1 *fâŐilâtün fâŐilâtün fâŐilâtün fâŐilün*
Yâr sanup herkesi ey dil tır-i mehsāya düş
Vahşilerle ülfet it Mecnün gibi şahrāya düş
- 2 Düşme dünyā kaydına geç keşretinden Őālemün
Fağrile fahr it dilā var gūşe-i tenhāya düş
- 3 H̄āb-1 gāfletden gözün aç düşme ferdā kaydına
Aldamağa herkesi sūfî yiter rüŐyāya düş
- 4 Her gülün pâyına düşme aldanup ey tıfl-1 eşk
Düşer isen bāri bir pây-1 şehi-bālāya düş
- 5 Nağd-i dil bulsa ziyān bāzār-1 gamda gam yime
Kim didi zülfi gamıyla sūdı yoğ sevdāya düş
- 6 Pey-rev-i nažm-1 Nişānı sen bu şīŐr-i hāsile
Semte gir şimden gerü ŐAhdî yūri inşāya düş
- VII.¹**
- 1 *fâŐilâtün fâŐilâtün fâŐilâtün fâŐilün*
Gül gibi yağmış işitdüm qolına cānāne dāğ
Āteş-i hāsretle yağdum lāle gibi cāna dāğ
- 2 Yüzüne beñzer diyü gül çün şehādet eyledi
Yağsalar şerŐile tağ mı lāle-i nuŐmāna dāğ
- 3 Mihr ü meh sanma görinen çarh abdālun durur
Sen meh-i bed-mihr içün yağmış bir iki dāne dāğ
- 4 Yağdı yandurdu cihānı saña teŐşir itmedi
Nār-1 gamla bunca kim yağdum dil-i sūzāna dāğ
- 5 Göz göz olmuş görmege rüyun tenüm başdan başa
Şanma kim yir yir yağupdur ŐAhdî-i dıvāne dāğ

¹dāğ redifli gazellere Ahdî’nin kardeşi Rızayî de bir nazire yazmıştır.

- VIII.**¹
- 1 *fā'Öilātün fā'Öilātün fā'Öilātün fā'Öilün*
Germ olup ağyār için yakmış yine cānāne dāğ
N'ola yanup yakılırsa bu dil-i sūzāna dāğ
- 2 Kūh-1 endūh-1 belāyım şāhı ile lāledür
Şerhalar üzre olan şinemde her bir dāne dāğ
- 3 Cā-be-cā yir gülleri bitse mezārumda n'ola
Ey yüzi gül cismümi hāk itdi yane yane dāğ
- 4 Bir kıra yüzlü ÖArab bendeğ geçer didüm raķib
Didi lāzım oldı yakmağ alına şāhāne dāğ
- 5 Penbeler abdāl-1 cāna setr-pūş olsun diyü
ÖAhdjā yakdum ser-ā-pā bu ten-i Öüryāna dāğ
- IX.**
- 1 *fā'Öilātün fā'Öilātün fā'Öilātün fā'Öilün*
Yoluma gelmekle bağa viremez ağyār havf
Şir-i şerze şanma seglerden ider ey yār havf
- 2 Yek-dil olup gönçe ile nāle kılmazdı daħı
ÖAndelib-i bī-dile ger virmeseydi hār havf
- 3 Gönlüme gelse hayālün cān olur gamdan halās
Pādişeh tahtında olsa eylemez dizdār havf
- 4 Zülfünile hattunı efsün ile hıfz itdi dil
Hey ne sāhirdür ki virmez aña mūr u mār havf
- 5 Nār-1 hicrün yakmağıla ÖAhdj'yi korkutmasun
Çü semender olana virmez bilürsin nār havf
- X.**
- 1 *mefā'Öilün mefā'Öilün mefā'Öilün mefā'Öilün*
Görür mi sevdüğün Öaşık olan efsāneye lāyık
Olur mı böyle isnād eylemek cānāneye lāyık
- 2 Şalardı hānege tāb-1 ruħı pertev o meh-rūnuğ
Eger görseydi şemÖ-i vaşlını her hāneye lāyık
- 3 Ümüd-i genc-i vaşlile yıkılıp bī-nişān oldı
Olur genc-i vişāli şanma her vırāneye lāyık
- 4 Elün den zülfini çekse Öaceb mi ol perç-peyker
Degül zencir-i zülfi çünkü her dīvāneye lāyık
- 5 N'ola pervāne olsağ şemÖ-i ruhsārına ÖAhdjveş
Bilürsin tāb-1 şemÖe yanmadur pervāneye lāyık

¹Bu gazel Hasibe Mazioğlu'nun makalesinde de vardır.

- XI.**
- 1 *mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün*
Maḥabbet itmedür dāyim dil-i ferzāneye lāyık
Gehî cevr ü gehî mihr eylemek cānāneye lāyık
- 2 Dilümde şevk-i ruḥsāruḡ tecellî eylese taḡ mı
Bilürsin şem'î-i bezm-ārā olur kāşāneye lāyık
- 3 Ğamuḡla göñlümi yıķduḡ dirîğā görmedüḡ gitdi
Vişālün gencini şāhum dil-i vîrāneye lāyık
- 4 Elünđen geldüġi luḡfi idersin dāyim aġyāra
Belā sengin görürsin Őaşıķ-ı dîvāneye lāyık
- 5 Nedendür çaķ bu deḡlü ŐAhdî-i dîvānenün Őömrüm
Görürsin zülfün ucından dilin efsāneye lāyık
- XII.¹**
- 1 *fā'îlātün fā'îlātün fā'îlātün fā'îlün*
Dāġlarla şinemi naķş-ı nigār itsem gerek
Bir ķurı şāh üzre güller aşıkār itsem gerek
- 2 Yaķa çaķ ü mest ü rüsvā çehre pür-hün dem-be-dem
Yār küyında bu vechile güzār itsem gerek
- 3 Kākülün sevdāsıyıla gün yüzünşüz bu gice
Dūd-ı āh ile cihānı tār ü mār itsem gerek
- 4 Döymege túb-ı belāya ey ķaşı yā cān u dil
Cismüme demrenlerünđen bir hîşār itsem gerek
- 5 Bādeden geķ başda Őaķluḡ var ise ŐAhdî dime
ŐAķl yār olmaz baġa Őaşķ ihtiyār itsem gerek
- XIII.**
- 1 *fe'îlātün fe'îlātün fe'îlātün fe'îlün*
Gelür a'îlā disem ol serv-i ser-efrāza ġazel
N'ola ķadriyle Őaziz olur ise tāze ġazel
- 2 Meh-i nev gibi bulur şöhreti şehr içre tamām
Kim ki gün başına dir ol şeh-i mümtāza ġazel
- 3 Şi'Őr dirdüm ki ide terk-i cefā ķıla vefā
Bilmedüm kim giderek bā'îş ola nāza ġazel
- 4 Şayd olmaz ġazelile bilür ol tāze ġazāl
Nice bir bu dil-i şeydā oķıya yaza ġazel
- 5 Tāzeler eski ġamın ehl-i maḥabbet ŐAhdî
Her kaçan şevķe gelüp oķıya bir tāze ġazel

¹ Bu gazele Ahdî'nin kardeşi Rızayî de bir nazire yazmıştır.

- XIV.**¹
- 1 *mef'ûlü fâ'îlâtü mefâ'îlü fâ'îlün*
Tıfl-ı sirişküm ağlar aña dem-be-dem benüm
Bilmen o yaşamayası nem gördi nem benüm
- 2 Rüy-ı zemîni kaplasa eşküm n'ola şehâ
Eflâke dikdi âteş-i âhum **Ö**alem benüm
- 3 La**Ö**lin ne dem ki yâr sunar düşmen ağzına
Ağız bir ider almağa cânım o dem benüm
- 4 Ol şâhbâz kesse başum itse pây-mâl
Devlet gelür konar başuma bî-lem benüm
- 5 **Ö**Ahdî diyâr-ı Rüm'a gelüp ideli nażar
Görinmez oldı gözüme mülk-i **Ö**adem² benüm
- XV.**³
- 1 *mef'ûlü fâ'îlâtü mefâ'îlü fâ'îlün*
Gevher dişüñe gördi ki beñzer **Q**ayacuđum
Ĥâtem baş üzre itdi aña yir **Q**ayacuđum
- 2 Taşlarla taşlamaludur anı ki tutmaya
Seng-i cefâña karşı gelüp ser **Q**ayacuğum
- 3 Yaşdansam işigün taş olurise istemen
Mâh ile çarĤ bâliş ü pister **Q**ayacuđum
- 4 **Ö**Uşşâkı cümle yazariseñ baş-ı deftere
Ĥayd it Ĥuluñı kâtib-i defter **Q**ayacuđum
- 5 Nahl-i ümîd şâhı virür mîve-i visâl
Destünđen irse **Ö**Ahdî'ye taşlar **Q**ayacuđum
- XVI.**
- 1 *fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün*
Beñzedi câma gözüm eşküm şarâbuğ **Ö**aynına
Merdüm-i dîdem n'ola dönse Ĥabâbuđ **Ö**aynına
- 2 Şöyle inceldüm Ĥayâl-i Ĥâl-i mü-dâruñla kim
Gelmeye çüpçe eger girsem zübâbuđ **Ö**aynına
- 3 Böyle rüşen olmaz idi çekmese keĤĤâl-i şubĤ
Mîl-i zerle Ĥâk-i pâyuñ âfitâbuđ **Ö**aynına
- 4 Rüşen itdi nür-ı sırr-ı *men* **Ö**arafla Ĥalbini
Ĥâk-i pâyın kuĤl idinen âfitâbuğ **Ö**aynına

¹Bu gazel Hasibe Mazıoğlu'nun makalesinde de vardır.

²*mülk-i 'adem* tamlaması Hasan Çelebi ve Aşık Çelebi tezkireleri ile Hasibe Mazıoğlu'nun makalesinde verdiği gazelde *mülk-i 'Acem* şeklindedir.

³Bu gazele Ahdî'nin kardeşi Rızayî de bir nazire yazmıştır.

- 5 Cüy-i eşküm üzre ÓAhdî çeşm-i hün-bārum ile
Bu ser-i sergeşte döndi āsyābuñ Óaynına
- XVII.**¹
- 1 *mefāÓilün mefāÓilün mefāÓilün mefāÓilün*
Baña bir şeb vişālün vaÓde cānā itseñ olmaz mı
Dil-i nā-şādı bir sözle tesellā itseñ olmaz mı
- 2 Ruñuñ hicriyle dil mirÓātı sındı seng-i miñnetde
Alup her pāresin gitdün temāşā itseñ olmaz mı
- 3 Ħayāl-i ğayrdan itdüm gönül kāşānesin hālī
Gelüp ey mūnis-i cān anı meÓvā itseñ olmaz mı
- 4 Kārardı cām-ı dil reng-i riyādan lutf idüp sākī
Raśās-ı rāñile anı mücellā itseñ olmaz mı
- 5 Olupdur ÓAhdî bî-cān sen gidelden ey Mesñhā-dem
Gelüp bir demde ol bî-cānı ihyā itseñ olmaz mı
- XVIII.**²
- 1 *feÓilātün feÓilātün feÓilātün feÓilün*
Ħüsn ile olsa ser-āmed n'ola Rüm'a Şāmī
Görmedüm milşini seyr ideli Mısr u Şām'ı
- 2 Şeb-i Óıyd içre meh-i nev gibi görünmez iseñ
Rūze-i ğamla geđer bendelerün eyyāmı
- 3 Merĥabā diyü ele gönlnüni al eyleme Óār
İtme pā-māl ele karşı bu dil-i bed-nāmı
- 4 Sākıyā rūze-i ğamda başuma üşdi elem
Bāde-i laÓlünñi şun defÓ idelüm ālāmı
- 5 ÓAhdî'nün irmedi pā-būsuna desti nice kim
Pāyuna sāye gibi düşdi idüp iğdāmı

KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk (1981),“Ahdî”, *İslām Ansiklopedisi*, İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yay., C.1, s. 509-514.
- GİBB, E.J. Wilkinson (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi I-V*, (terc: Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yay.
- GÜLER, Zülfü (1994), *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ Bibliyografyası ve Yayınlanmamış Şiirleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 1-2, s. 107-119.

¹ Ahdî, Tezkiresi'nde bu nazirenin sadece bir beytini vermiş olup Sâni Beg'e nazire olarak yazdığını da belirtmiştir. Bk. Solmaz, 2005:248.

² Bu gazel Hasibe Mazıoğlu'nun makalesinde de vardır. Ayrıca bu gazele Ahdî'nin kardeşi Muradî ve akrabası Zühdi de birer nazire yazmışlardır.

- GÜLTEKİN, Hasan (2000), *Mecmû'a-i Nezâ'ir (Transkripsiyonlu Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, SBE, Denizli.
- MAZIOĞLU, Hasibe (1981),“Ahdî-i Bağdâdî ve Şiirleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1978-79*, s. 95-150.
- SOLMAZ, Süleyman (1996), *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara.
- SOLMAZ, Süleyman (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.